

Høje tanker og tryksværte i romantikken

Antologi reviderer vores syn på 1800-tallets digtning og bogmarked i Skandinavien og Storbritannien

Mellem ånd og tryksværte: Studier i trykkekulturen og den romantiske litteratur

Robert W. Rix, red.

Museum Tusulanums Forlag, 2015

201 sider

Romantikens selvforståelse med forestillinger om forfatterens uhindrede kreativitet, genidyrkelse og guddommelig inspiration har vist sig sejlivet i eftertidens dyrkelse af den romantiske "ånd" i Skandinavien og Storbritannien. Den høje tanke, som Robert Rix minder os om i sin introduktion til denne antologi om den romantiske litteratur og trykkekultur, skal dog nødvendigvis "sættes i blæk og handles i papir".

Sikkert som en reaktion på den kommercielle massekultur, der brød frem i den samme periode, med nye teknologier der kunne sprøjte en overflod af tryksager, digte, tidsskrifter og romaner ud over et ekspanderende publikum, bød den "romantiske ideologi", at det litterære marked blot var at betragte som et irriterende materielt vilkår for digterens ideelt set direkte henvendelse til sit publikum.

At romantikken dog var sværet ind i blæk, afhængig og besat af litteraturens markedsplads, gjorde det muligt for digterne ikke blot at leve og skrive men også at forny digtningen netop i kraft af den overalt indtrængende og påtrængende kommercialisme og materialitet. Det er netop at belyse romantikkens samspil og konfrontationer mellem kunstnerisk skaben og de kommercielle markeds kræfter, der er denne antologis anliggende og væsentligste bidrag til både romantikforskningen og boghistorien i Danmark.

Efter Robert Rix' fyldige og engagerede introduktion følger tre artikler, der fokuserer på Skandinavien, og tre der behandler britisk litteratur. Jens Bjerring-Hansens bidrag om romantikkens Holberg pointerer, at kun Holberg-udgivelser i atten hundredetallet kunne konkurrere i antal med oversat litteratur (Dumas, Dickens, Carlén, Scott) på det danske bogmarked. Grunde hertil er mange, men Bjerring-Hansen argumenterer for at bogformater, pris, forfatterhonorarer og ophavsret havde stor indflydelse på, at Holbergs værker fik en bredere appel end samtidslitteraturen. Romantikens "Holberg" viser en modsætning mellem, hvad vi i dag læser som "romantikens litteratur" og den litteratur, der rent faktisk var mest udbredt i samtiden.

I Klaus Müller-Willes bidrag om "bogens poetik" oprulles Heibergs meget bevidste og strategiske brug af formater og typografi, som forsøg på at positionere sit forfatterskab på markedet. Müller-Wille læser Heiberg som en egentlig medieteoriker, hvis æstetik blev kritiseret af Kierkegaard, der selv havde en udpræget interesse, for ikke at sige fetich, for bogens visuelle udtryk og en erkendelse af bogproduktionens indflydelse på forfatterens gerning. For Heiberg var der et sammenfald mellem ånd og blæk, Kierkegaard derimod opfattede forholdet mere modsætningsfyldt og uovervindeligt.

Petra Söderlunds kapitel, "Romantikken i praktiken: V.F. Palmblads Förlag och den svenska skönlitterära romantiken", viser hvorledes den svenske romantiske digtning var uløseligt bundet til et forlags markedsbaserede og redaktørers æstetiske udgivelsesstrategier, der bl.a. medførte

redaktionelle tilpasninger af digtene i forsøg på at nå et relevant og købedygtigt publikum. Palmblads forlag kan derfor ses som en "planteskole", et nødvendigt økonomisk og æstetisk fundament under de unge romantiske "fosforister".

Antologiens tre artikler omhandlende britisk litteratur indledes med Simon Frosts diskussion af den romantiske konstruktion af *Robinson Crusoe* (1719) og Defoe som en romantiker "født før sin tid". Frosts perspektiv er på det hav af versioner og piratudgaver, der samlet set udgør den *Crusoe* eftertiden har læst. Gennem de forskellige materielle iscenesættelser viser Frost hvordan romanen er blevet tilpasset forskellige tider og forklarer, hvordan det kan være, at vi i dag forbinder den udelukkende med "ø-episoden", der blot udgør en lille del af flerbindsværket. Eksemplet viser med al tydelighed, at vores adgang til litterære tekster går gennem meget forskellige konstellationer af blæk og papir.

William Blake er på sin vis et noget atypisk eksempel på forfattervirksomhed i sin samtid, da han arbejdede mod at opnå fuld kontrol over alle aspekter af bogproduktionen, men Robert Rix' analyse af og "fortælling" om Blakes "revolutionære" og "forsvundne" digt "The French Revolution" og forlæggeren Johnsons krumspring på det kommercielle bogmarked giver et overraskende indblik i de generelle begrænsninger og muligheder i tidens trykkekultur, der var med til at diktere en retning for romantikkens åndelige udvikling.

Antologien afsluttes med Peter Simonsens bidrag om "Løse ender" i et digt af Coleridge. Primært inspireret af den angelsaksiske tekstkritik og især McGanns insisteren på at læse digte "imellem" de mange revisioner og versioner, de er udkommet i, understreger Simonsen nødvendigheden i at betragte selv de traditionelt set perfekt formgivne romantiske digte som "radikalt ustabile". Romantikken er her specielt interessant, da det er dennes internalisering af bog- og trykkekunsten der giver mulighed for denne tekstuelle ustabilitet og digtenes "løse ender" som en æstetisk strategi.

Antologien giver i al sin mangfoldighed af perspektiver interessante og overbevisende bud på hvordan et fokus på trykkekulturen med fordel kan bruges til at åbne op for nye måder at se romantikkens tekster og forfatterskaber på i Skandinavien og Storbritannien. Boghistorie, som også Bjerring-Hansen og Jelsbak beskriver feltet i deres introducerende antologi fra 2010, er ikke "en litteraturteori i eksklusiv forstand, men et empirisk forskningsfelt, der beskæftiger sig med alle former for tekst, litterære såvel som ikke-litterære, og tekster i alle medier." I *Mellem Ånd og Tryksværte* kommer vi således omkring forskellige men indbyrdes sammenhængende fænomener som læserforventninger, illustrationer, typografi, forfatterfiguren, forlagsvirksomhed, periodika, paratekster, versionering, editionsfilologi og revisioner, og vi får indblik i de kulturelle og markedsspecifikke kontekster der formede og blev formet af romantikkens litteratur i Danmark, Sverige og Storbritannien i årtierne omkring 1800.

Det er antologiens ambition med sit fokus på forskellige bidrag til udforskningen af den skandinaviske og engelsksprogede romantiske digtning og trykkekultur, "men med en baggrund i hele den europæiske tradition", "at skabe en debat i Skandinavien", der "kan hjælpe til at udfordre vores syn på romantikken". I min bedste overbevisning, er det et håb, der allerede bliver indfriet af antologien selv. Samtidigt giver den inspiration til at forfølge nogle af de veje ind i og ud af "romantikken" som konstruktion, der er blevet udstykket ved hjælp af boghistoriske, medieteoretiske, filologiske og verdenslitterære greb.

Man kunne for eksempel starte med at spørge til antologiens skandinaviske-britiske dobbeltblik, der ikke bliver direkte motiveret. Det er tydeligt, at det især er den engelsksprogede til nøds franske

boghistorie, der har inspireret bidragsyderne, men hvordan ville romantikken se ud, hvis den tysksprogede romantik, tekstkritik og medieteorier var blevet bragt på bane? Den danske romantikkonstruktion er jo traditionelt blevet belyst i relation til den tyske, og det kunne have været interessant at læse bidragsydernes refleksioner over denne (programmatisk?) udeladelse. Hvad der menes med antologiens "baggrund i hele den europæiske tradition" bliver heller ikke præsenteret i antologiens bidrag, der er meget fokuserede på de nationale kontekster. Antologien har ikke haft i sinde at belyse romantikkens ekspanderende transnationale litterære kulturer og makedspadser – så det skal den ikke kritiseres for. Man kunne dog foreslå, at det der gør romantikkens trykkekultur mest interessant for vores globaliserede litterære markeder i dag er, at teknologiske innovationer, den transnationale infrastruktur og en fornyet kosmopolitisk "ånd" (som Goethe's forelskelse i den ny verdenslitteratur) gjorde en periode og kultur, vi traditionelt har opfattet som den folkelige nationalismes arnested, til et kvasi-globalt forsamlingshus, hvor tekster, kendis-forfattere, meninger, teknologier og medier blev oversat, reproduceret, delt og diskuteret livligt over konstant skiftende grænser.

En videreudvikling af romantikkens trykkekultur kunne derfor tage flere af bidragsydernes inspirerende fremhævelse af de flydende grænser mellem ånd og materialitet og deres insisteren på at se romantikkens litterære tekster som ikke blot flertydige men simpelthen ureducerbare til enkeltstående, perfekt formgivne litterære tekster (en "ideologi" vi har dyrket med romantikkens egen velsignelse og nykritikkens pædagogik), til også at gælde selvindlysende konstruktioner som de nationale, regionale eller slet og ret "engelsksprogede" romantikker, som antologien arbejder indenfor. Hvis man tager den dramatiske mobilitet alvorligt, som den industrielle trykkekultur, ifølge denne antologi, tilførte litteraturen i perioden, så er det nærliggende at bruge boghistorien til en diskussion af romantikkens i-værk-sættelse af nationale og måske transnationale filologier.

De nationale romantiske cirkler præsenteres i flere tilfælde som små eksklusive klubber, der opstod omkring enkelte forlæggere og tidsskrifter. Men kan "romantikken" bære, hvis man inddrager ikke-kanoniske forfatterskaber, kvindelige forfattere og ikke-litterære tidsskrifter som (lige så) væsentlige eksempler på og fornyere af trykkekulturen som de mandlige digtere, der dominerer i antologien? Bjerring-Hansens bidrag lægger jo også fint op til en diskussion af, hvad der faktisk blev læst i romantikken. Disse "fravær" kunne antyde, at romantikken var præget af forskellige og indbyrdes uvedkommende "trykkekulturer". Med andre ord, giver det mening at tale om "én trykkekultur" og "den romantiske litteratur", som antologiens undertitel antyder, når man anskuer perioden fra et boghistorisk perspektiv? Jeg tvivler. Som disse perspektiver demonstrerer, kan antologien med sine oplagte, øjenåbnende, til tider fascinerende kuriøse og altid velskrevne artikler blive en katalysator for en fornyet romantikforskning i Skandinavien – og det i en flot produceret bog med kvalitetspapir, brede margener og flotte farveillustrationer!